

OEFENTEKSTEN

LEESVAARDIGHEID

5VWO

Tekst 1   Leerlingen 'op maat' les geven, is onzin

I Limburgse kinderen met een havo-vwo-advies die naar het vwo gingen, scoorden na drie jaar gemiddeld 10 procent hoger op een IQ-test dan kinderen die met dat advies naar de havo gingen (De Volkskrant, 18 juni 2015). Ook lazen de vwo'ers beter, en hadden ze meer vertrouwen in het halen van hun diploma dan de havisten die bij aanvang hetzelfde niveau leken te hebben. Opmerkelijk. Het is de uitkomst van een onderzoek van Roxanne Korthals die erop promoveerde bij de Universiteit Maastricht.

II Korthals' conclusie is hoopgevend (voor kinderen – niet voor minister Bussemaker die kan vrezen dat nog meer mensen 'hogerop' gaan¹), maar eigenlijk helemaal niet zo verwonderlijk. Een oude onderwijswet zegt dat hoge verwachtingen leiden tot hoge uitkomsten. Mensen gaan 'staan' naar de waardeoordelen die over hen worden uitgesproken. Als je tegen een kind zegt: 'Jij kunt best vwo, geloof mij!' dan voelt dat kind zich gesterkt en bloeit het op het vwo. Zeg je: 'Ga maar naar de havo, of het vmbo, dat is prettiger voor jou, dan hoef je niet zo op je teentjes te lopen,' dan komt ook die voorspelling uit. Het kind denkt dat het daar thuishoort en dat het beter is geen andere ambities te koesteren.

III Niemand kan ook vaststellen of een kind, een student, of een volwassene, op de 'juiste' plaats zit. Die plaats bestaat niet. Of het moet de plaats zijn waarvan je zelf droomt, of dat in de banketbakkerij, op het podium of in de ruimte is. Het is niet aan de leerkracht om een leerling zijn plek te wijzen.

IV Daarom is het ook onzin om leerlingen 'op maat' les te geven, want ook dan veronderstel je een gegeven 'maat'. Korthals denkt dat de kinderen in haar onderzoek zich optrekken aan andere vwo'ers. Dat zou goed kunnen. Zo kunnen kinderen die leskrijgen in een groepje met andere zwakke leerlingen zich niet optrekken aan anderen, en blijven ze lang voortmodderen in hun zwakke groepje. Aleid reageert hiermee op een uitspraak van minister Bussemakers, die met die opmerking bedoelde dat iedereen probeert ten koste van alles op een zo hoog mogelijke opleiding te komen, waardoor veel mensen te hoog grijpen met alle gevolgen van dien.

www.onlinenederlands.nl

V Dit onderzoek van Korthals zegt nog iets. Misschien een open deur van jewelste, maar wij denken in Nederland zo deterministisch over kinderen, dat het weleens wordt vergeten: dat je van het leren zelf slimmer wordt. Leren op een hoog, misschien nét iets te hoog niveau is prikkelend en stimulerend. Kinderhersen zijn flexibel. Een IQ is niet van God gegeven, maar wordt ontwikkeld door wat je doet en denkt. Breinonderzoekers weten dat al heel lang. Toch denken veel leerkrachten dat een kind een bepaald niveau 'heeft'.

VI Misschien komt het door onze gereformeerde achtergrond dat wij een wrede, predestinerend onderwijssysteem hebben. Op twaalfjarige leeftijd wordt het pleit beslecht: je gaat naar het beroepsonderwijs, of je bereidt je voor op het hoger onderwijs. Overspringen van het ene naar de andere staart is in theorie mogelijk, maar in de praktijk moeilijk. Vooroordelen van de leerkracht en de ouders, in positieve of negatieve zin, krijgen zo een te grote invloed.

VII Waarom zouden we niet later selecteren? Niet twee jaar brugklas, maar vier jaar breed vervolgonderwijs voor iedereen. Minister Ronald Plasterk stelde het in 2008 voor, maar kreeg loeiende verontwaardiging over zich heen. De middenschool terug! Dat gaat ten koste van de slimme leerlingen!

VIII Er is een vracht aan onderzoek over vroege en late selectie. Vaak spreken de uitkomsten elkaar tegen. Duidelijk is dat het niet de beroerdste economieën zijn die late selectie kennen: Canada en de Verenigde Staten bijvoorbeeld, en niet de slechtst presterende onderwijslanden: Finland en Zweden. Lang bij elkaar zitten heeft in die landen geen nadelig effect op het niveau van de besten, maar wel een positief effect op laatbloeiers en kinderen van migranten. Late selectie verhoogt kansen. In 2009 stelde het CPB vast: 'Latere selectie van leerlingen verhoogt de deelname aan het hoger onderwijs.' Maar een kind uit een intellectueel milieu dat liever met zijn handen werkt, kan dat dan ook eerder ontdekken.

IX Het is de paradox van het Finse onderwijs: weinig lesuren, weinig toetsen, weinig selectie, weinig prestatiedruk, aandacht voor kennis maar ook voor handarbeid, koken, sport, lezen, muziek en toneel. En dan toch veel beter presteren op de PISA-ranking dat landen waar het onderwijs

kinderen vroeg in laatjes propt, verbeteren hun lesuren turft en vorderingen toetst. Vertrouwen in mogelijkheden van kinderen, dat is misschien de crux van goed onderwijs.

Aleid Truijens in De Volkskrant van 20 juni 2015

Vragen

1. (1p) Het onderzoek van Roxanne Korthals is niet de aanleiding voor dit artikel. Wat is dat wel?

artikel v.d. volkskrant

2. (1p) Welke functie hebben de uitspraken in alinea 2?

verduidelijkt d.m.v. voorbeelden

Deze vraag gaat over het verband tussen alinea 4 en 5.

3. a. (1p) Welk verband is er tussen alinea 4 en 5?

geen verband

b. (1p) Welk signaal krijg je daarvoor?

ingezet

4. (1p) Bepaal aan de hand van de tekst wat er met 'predestinerend onderwijssysteem' bedoeld wordt in alinea 6. Gebruik niet meer dan 15 woorden.

Je wordt al vanaf vroegere de leerkracht op bepaalde 'richting' ingestuurd.

5. In alinea 8 is sprake van

a. (1p) De drogreden 'Ontduiken van bewijslast'. Toon dit aan.

b. (1p) Argumentatie op basis van autoriteit. Toon dit aan.

de CIP heeft autoriteit op het gebied

c. (1p) Argumentatie op basis van voorbeelden. Toon dit aan.

2 voorbeelden de leerkracht

6. (2p) Leg uit dat de paradox in alinea 9 geen echte tegenstelling is.

? huh?

De tekst zou je kunnen verdelen in vier delen:

1. De inleiding
2. Het niveau van leerlingen is niet vast te stellen
3. De geschiedenis als verklaring,
4. De oplossing

7. a. (1p) Bij welke alinea begint deel 2?

II

b. (1p) Bij welke alinea begint deel 3?

VI

c. (1p) Bij welke alinea begint deel 4?

VIII

— ? waar niet?

8. (1p) Deze tekst is een:

- a. Een betoog met uiteenzettende elementen
- b. Een betoog met beschouwende elementen
- c. Een beschouwing met betogende elementen
- d. Een uiteenzetting met betogende elementen

? waar niet?

9. (1p) Welke van onderstaande mogelijkheden geeft de hoofdgedachte van de tekst het beste weer?

- a. De selectie van het onderwijsniveau moet pas op latere leeftijd plaatsvinden.
- b. Leerlingen 'op maat' les geven, is onzin.
- c. Leerlingen hebben baat bij gezamenlijk met slimmere kinderen leskrijgen.
- d. Het is niet mogelijk om voor iemand het juiste onderwijsniveau te bepalen.

? versl. beschouw. uiteenzetting?

Tekst 2 Harry Potter en de sagenrevival

1. "Er was eens een ietwat eenzame en miskende jongen met een brilletje, die niet bij zijn ouders woonde, maar die bij een andere vader en moeder en hun zoon werd opgevoed. Op een dag ervaart hij dat hij over een bovennatuurlijke gave beschikt, en juist op die dag krijgt hij ook bijzondere post." Deze zinnen komen uit *Harry Potter en de Steen der Wijzen*, het eerste boek van Joanne Rowling uit 1997.
2. De Harry Potterreeks wordt door zeer veel kinderen en volwassenen verslonden. Deze boeken voorzien in een hedendaagse behoefte aan spannende fictie met een magische thematiek. Harry Potter past in een nieuwe trend: de hernieuwde belangstelling voor het volksverhaal en voor sagen. Of we nu kijken naar kinderboeken, naar literatuur, naar televisie, naar tijdschriften, naar computergames of naar bioscoopfilms, overal in de fictie-industrie komen we nu de traditionele sagen in een modern jasje tegen.
3. Maar wat zijn sagen eigenlijk? Sagen zijn volksverhalen, die in het verleden vooral mondeling werden doorgegeven. Zij spelen zich vaak ook op een bepaalde plaats in een bepaalde tijd af. De thematiek werd vroeger wel aangeduid als 'bijgeloof'. Het gemeenschappelijke erfgoed wordt momenteel met de Harry Potterreeks – om zo te zeggen – grootscheeps gerecycled.
4. Joanne Rowling heeft de sagenrevival niet uitgevonden. Ze heeft alleen op het juiste moment voldaan aan een al aanwezige culturele en maatschappelijke behoefte. Een behoefte aan mysterie, magie, geestkracht en spiritualiteit, maar ook aan een helder onderscheid tussen goed en kwaad. Dat de Harry Potter-rage thans in een bredere culturele beweging past, betekent niet dat het om een nieuw verschijnsel gaat. Er is vooral in de kinderliteratuur eerder sprake van een voortdurende onderstroom en van golfbewegingen. Sprookjes en sagen werden in het verleden verteld aan kinderen, en er is steeds plaats geweest voor het mysterieuze en het magische. Befaamde Britse kinderboeken in dit genre zijn bijvoorbeeld *Alice in Wonderland* van Lewis Carroll uit 1865, *De Hobbit* van Tolkien uit 1937, en *Kronieken van Narnia* van C.S. Lewis in de jaren vijftig. Ook in Nederland en Vlaanderen zijn de magie en de verbeeldingswereld van de sagen nooit echt weggeweest. In een langlopende stripreeks als die van Suske en Wiske komen we voortdurend figuren en motieven uit sagen tegen. Het volksverhaal is dus nooit helemaal weggeweest, maar we moeten momenteel toch constateren dat de sagenstof in de literatuur en populaire cultuur van kinderen, jongeren én volwassenen een ongekende heropleving doormaakt.
5. Harry Potter is een buitengewoon virtuoze en evenwichtige aaneenrijging van sagenthema's en -motieven. De Harry Potterboeken wemelen van de sagenfiguren uit de Europese culturen: zo zijn er ont-snapte aardmannetjes, draken waartegen gestreden moet worden, spoken zoals *Nearly Headless Nick* (Haast Onthoofde Henk) en *Moaning Myrtle* (Jammerende Jenny) en fenomenen als de toekomst voorspellen uit kristallen bollen, op bezems vliegen, gedaanteverwisselingen en vervloekingen. Ik wil echter niet beweren dat het dooreenklutsen van een grote hoeveelheid sagen vanzelf resulteert in een goed boek. Al de traditionele thema's en motieven hebben de fantasierijke en creatieve geest van Joanne Rowling nodig om tezamen uit te groeien tot een indrukwekkend verhaal. Bovendien heeft de schrijfster zelf wat toegevoegd aan de traditie, denk maar eens aan de sorteelhoed en de uilenpost.
6. De opleving van de sagen hangt nauw samen met tendensen tot esthetisering van het volkse cultuurgood en de normalisering van het occulte. Traditionele thema's worden herverteld en de oude verhalen worden daarbij in verheugde mate mooi en puur gevonden. Ongemerkt dringt daarbij het magische ons leven binnen en wordt het meer en meer normaal gevonden. De reclame speelt feilloos in op deze tendensen: de opleving van het traditionele volksverhaal is verschoven naar nieuwe domeinen, van de lagere, naar midden- en hoge klasse, en van mondeling naar schriftelijk en audiovisueel.
7. Sagen werden namelijk vroeger verteld door de sociale onderklasse: ze werden verteld door de mensen die te arm waren om een boek te kopen en die in bepaalde gevallen ook analfabeet waren. Ze werden ook vooral verteld in de sociale onderklassen waarin het geloof

in het magische nog leefde. In de negentiende eeuw werd er vanuit de elite zelfs een beschavingsoffensief ingezet om door onderwijs de sociale onderklasse van het magische te bevrijden. Een offensief dat tot ver in de twintigste eeuw heeft doorgewerkt.

8. In de hedendaagse cultuur worden de sagen nu juist omarmd door een nieuwe culturele middenklasse en elite en in nieuwe overleveringsvormen aangeleverd, niet alleen in de strikt orale: in de letterkunde, de strip, de film, op televisie, op de toeristische fiets- of wandelroute. Ditmaal worden de sagen niet verteld vanuit een diepgeworteld geloof in het bovennatuurlijke, maar uit een fascinatie voor een nostalgisch en magisch geacht verleden.
9. De hernieuwde belangstelling voor volksverhalen en sagen is namelijk niet zomaar een modieuze gril. Als iets in het maatschappelijke leven de laatste tijd manifest is geworden, dan is het wel de roep om normen en waarden – en dan vooral die normen en waarden uit de tijd dat 'het leven nog goed was'. Er heeft zich een verlangen afgetekend naar scherpere grenzen, naar onderscheid tussen goed en kwaad. In volksverhalen als sprookjes en sagen, net zoals in Harry Potter, komt het veelvuldig tot een strijd tussen goed en kwaad. Met de aanslagen van 11 september 2001 lijken mensen nog meer de neiging te krijgen de wereld te gaan indelen in goed en kwaad. Daarnaast constateren we een groeiend verlangen naar spiritualiteit: er vindt een zoektocht plaats naar geestelijke verdieping en nieuw spiritueel houvast.
10. Het maatschappelijke debat over normen en waarden én de zoektocht naar nieuwe spiritualiteit hebben alles te maken met zingeving. Juist omdat de traditionele religieuze en maatschappelijk-ideologische bodems uit ons bestaan lijken te zijn gevallen, zijn vele mensen op zoek. Mensen ervaren oppervlakkigheid, consumptisme, gebrek aan idealen en respect, verlies van contact met de leefomgeving en ongerichte agressie als negatief. We hebben onze moraal en ons geloof verloren: het moet weer net als vroeger worden... maar dan modern!
11. Een tendens die hiermee nog samenhangt, is dat het magische sluipenderwijs is teruggekeerd in ons dagelijkse leven. Het magische en bovennatuurlijke spreken tegenwoordig vooral tot de verbeelding. De mens blijkt ondanks alles een spiritueel dier. En we vinden het mysterieuze en het raadselachtige spannend, en vinden kennelijk geen voldoening in de louter technologisch-rationalistische samenleving, waarin alles wordt verklaard en geregeld. Na een betrekkelijk lange periode van 'onttovering' van de wereld, lijkt er een beweging op gang te zijn gekomen van 'hertovering'.
12. In het huidige tijdsgewricht constateer ik een bezinning op (traditionele) normen en waarden, een zoektocht naar zingeving, een fascinatie voor het mysterieuze en een hang naar het spirituele. We zijn de wereld aan het 'hertoveren' en grijpen in onze culturele uitingvormen daarbij terug op traditionele verhaalgenres zoals sagen. Ik bespeur een tendens waarin een nieuwe generatie zich afkeert van de rationaliteit en het sociale realisme van het kinderboek dat uit de flowerpowertijd is voortgekomen: boeken die een maatschappelijke 'alles moet kunnen'-mentaliteit ademen en die uiteindelijk resulteerden in romans met rebelse kinderen in de hoofdrol. Als literaire kinder-icoon van de vorige generatie zou ik Pippi Langkous willen noemen: een grappig, opstandig, roodharig meisje dat zonder ouders in een villa woont, dat de spot drijft met orde en gezag, en doet waar ze zin in heeft. Pippi Langkous is, kortom, het kind van de protestgeneratie, de tweede emancipatiegolf en de antiautoritaire opvoeding.
13. Harry Potter is de held van een nieuwe generatie. In de romans lezen we over een meegaande, sympathieke, vriendelijke, verantwoordelijke, leergierige Harry Potter, die zich niet tegen het gezag afzet, en die de terreur van zijn pleegouders lijdzaam ondergaat, maar die ook tegen het morele kwaad in de wereld strijdt. Zijn school is een ouderwetse kostschool met uniformen, boeken, orde en tucht en degelijk onderwijs door strenge doch rechtvaardige leraren – een wereld zonder televisie, computers, internet, Coca Cola en Big Macs. Harry Potter is de icoon van een nieuwe spiritualiteit en een veranderd normbesef. In het krachtenveld van opeenvolgende culturele ideologieën heeft Pippi Langkous het moeten afleggen tegen Harry Potter.

Naar een presentatie van Theo Meder Publicatie van Meertens Instituut, Amsterdam

Harry Potter en de sagenrevival

In de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* zijn de volgende tekstdelen te onderscheiden:

Deel 1: Situatieschets

Deel 2: Geen nieuw fenomeen

Deel 3: Gefascineerd door de sagenrevival

Deel 4: In een notendop

- 1p 1. Bij welke alinea begint *Deel 2*?
- 1p 2. Bij welke alinea begint *Deel 3*?
- 1p 3. Bij welke alinea begint *Deel 4*?
- 1p 4. Volgens welk structuurschema is de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* gebouwd?
- A bewering-bewijzen-conclusie
  - B verleden-heden-toekomst
  - C verschijnsel-verklaring
  - D voordelen en nadelen
- 1p 5. Citeer de zin uit alinea 2 waarin de centrale gedachte van de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* geformuleerd is.
- 1p 6. "Maar wat zijn sagen eigenlijk?" (alinea 3)
De rest van alinea 3 geeft bij deze vraag
- A argumenten.
  - B definities.
  - C karakterisering.
  - D oorzaken.
- 1p 7. Wat is de relatie tussen alinea 4 en het eerste gedeelte van alinea 5 ("Harry ... vervloekingen.")?
- A Alinea 4 en het eerste gedeelte van alinea 5 vormen samen een opsomming.
  - B Alinea 4 en het eerste gedeelte van alinea 5 vormen samen een tegenstelling.
  - C Het eerste gedeelte van alinea 5 is een gevolg bij alinea 4.
  - D Het eerste gedeelte van alinea 5 is een voorbeeld bij alinea 4.
- 3p 8 Volgens alinea 4 heeft Joanne Rowling op het juiste moment voldaan aan een al aanwezige culturele en maatschappelijke behoefte, waardoor het grote succes van Harry Potter verklaard kan worden.
Geef volgens de tekst twee argumenten waardoor de Harry Potter-boeken zo succesvol zijn geworden. *Gebruik voor je antwoord maximaal 30 woorden.*
- 2p 9 In alinea 7 staat: "In de negentiende eeuw werd er vanuit de elite zelfs een beschavingsoffensief ingezet ...".
Wat wordt hier benadrukt door het gebruik van het woord "zelfs"? *Gebruik voor je antwoord maximaal 20 woorden.*

- p 10 De schrijver noemt in alinea 7 en 8 drie verschillen tussen 'vroeger' en de 'hedendaagse cultuur'.
Geef de drie verschillen aan in de tabel. *Gebruik maximaal 25 woorden voor je totale antwoord.*
- 1p 11 Welke functie heeft alinea 9 ten opzichte van alinea 8?
A bewijs
B stelling
C oorzaak
D tegenwerping
- 1p 12 "We hebben onze moraal en ons geloof verloren: het moet weer net als vroeger worden... maar dan moderner!" (alinea 10)
Hoe moet het zinsgedeelte "maar dan moderner" geïnterpreteerd worden? Als een ...
A conclusie.
B tegenstelling.
C voorbeeld.
D voorwaarde.
- 1p 13 Wat wordt er in de tekst (alinea 12-13) gezegd over Pippi Langkous en Harry Potter?
A Harry Potter is de moderne versie van Pippi Langkous als icoon van de 'alles moet kunnen'-mentaliteit.
B Pippi Langkous en Harry Potter zijn iconen van twee verschillende culturele ideologieën en verschillende generaties.
C Wat Pippi Langkous was voor de vorige generatie, is Harry Potter voor de huidige: een icoon die protesteert tegen de gevestigde orde.
- 1p 14 Een afsluitende alinea kan ten opzichte van de tekst verschillende functies hebben. Wat is de belangrijkste functie van de slotalinea van de tekst?
A conclusie
B oplossing
C samenvatting
D toekomstvisie

Fragment 1

Hoe gaan kinderen om met scherts?

Met de boeken van Harry Potter komt een eindeloze stoet van gruwelen op onze kinderen af. Heel wat recensies tillen daar niet zo zwaar aan. In de boeken wordt wel eindeloos veel betoverd en behekst, maar dat doet geen kwaad want, zo beweert men, iedereen merkt al gauw dat de boeken niet serieus van toon zijn. Dat zal wel duidelijk zijn voor volwassenen, maar hierbij wordt vergeten dat kinderen dit niet doorzien, tenzij ze hierop expliciet worden voorbereid. En dat gebeurt nu juist niet, integendeel, anders zou de leeslol er al gauw af zijn. Bovendien wijzen wij op een gevaarlijke drogreden:

Joanne Rowling speelt in op de manier waarop tal van volwassenen, zelfs in de 21e eeuw (nog steeds) denken, als zij verklaart: "Ik geloof niet in de soort magie uit mijn boeken. Mijn betoverde wereld is een wereld van de verbeelding." Maar dat is nu juist het probleem, want de boeken van Harry Potter romantiseren allerlei zaken die in de wereld van het satanisme een gruwelijke werkelijkheid zijn. Wanneer hier wordt gesproken van fantasie, dan is dit niet zomaar de kolossale en zeer productieve verbeeldingskracht van de auteur, maar de neerslag van een reële wereld van gevallen engelen en demonen.

Naar J.P. van der Wijs, Tijdschrift van de Vereniging B & O, 2006

2p 15 Welke constatering uit alinea 11 van de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* wordt door de schrijver van *Fragment 1* als negatief getypeerd? Gebruik voor je antwoord maximaal 15 woorden.

- 1p 16 Waarom wordt het argument van Joanne Rowling zoals aangehaald wordt in *Fragment 1* een "gevaarlijke drogreden" genoemd? Er is sprake van een
- A cirkelredenering.
  - B een generalisering.
  - C ontduiking van de bewijslast.
  - D valse vergelijking.

Fragment 2

Is Harry pedagogisch verantwoord?

(...) De magische Harry Potter is inmiddels meer dan een gewone romanfiguur voor kinderen. Dat hij onder kinderen veel bewonderaars heeft, is begrijpelijk. J.K. Rowling verenigt in zich het genie van Roald Dahl, Astrid Lingren en Lewis Carroll. Harry Potter is Mathilda, Alice in Wonderland en Pippi Langkous ineen.

Kinderhumor en -fantasie kunnen het wereldwijde succes van Harry Potter echter niet alleen verklaren.

Uit orthodoxchristelijke kring is vanwege het gebruik van de magie ook wel verzet tegen Potter aangetekend. Rowling zou met haar duivelskunsten de kinderziel beheksen. Dat Christianity Today, de krant van Billy Graham, de boeken van Potter tenslotte toch een OK gaf, weerhoudt andere christelijke fatsoensrakkers er niet van om ze uit de schoolbibliotheek te weren: de personages in Potter gehoorzamen hun ouders immers niet en stelen zelfs een auto! Kijk maar, dat komt ervan als je je met heksen inlaat. Bekrompen geesten met een chronisch gebrek aan fantasie zijn het echter, die op grond van dergelijke overwegingen Potter de deur wijzen. De verhouding van christenen tot heksen lijkt me bovendien historisch zo belast, dat de rollen nu toch weleens een keer mogen worden omgedraaid. Laat ze nu maar eens naar hartelust hun bezems berijden!

Wat mij betreft, wordt Harry Potter verplichte kost op alle scholen, ook christelijke. Voor de levensbeschouwelijk ingestelde lezer leveren de avonturen op Zweinstein ruim stof voor een vruchtbare meditatie over de Grote Zaken des Levens.

Naar D. Harkema, Trouw, 9 december 2000

1p 17 De eerste alinea van *Fragment 2* benadrukt een veronderstelling uit het tekstgedeelte van alinea 12 en 13 van de tekst *Harry Potter en de sagenrevival*.

Citeer een zinsgedeelte of zin, van max. 10 woorden, uit de tekst waarin deze veronderstelling staat.

1p 18 In zowel *Fragment 1* als *Fragment 2* worden ideeën over Harry Potter uit christelijke kringen aangehaald. Citeer een zinsgedeelte van max. 10 woorden uit *Fragment 2* waaruit de mening blijkt van de schrijver van dit fragment ten aanzien van deze christelijke groeperingen.

Fragment 3

Harry Potter ter discussie

Literatuur, daar hoort verbeelding bij. De door auteurs geschapen fantasiewerelden zijn mateloos populair en leiden tot de ene verfilming na de andere: Harry Potter, In de Ban van de Ring, De Kronieken van Narnia.

Onder christenen zijn de meningen over Harry Potter verdeeld: waar de een ingangen ziet voor evangelisatie, ziet de ander slechts werk van de duivel. Het is jammer, vindt letterkundige Enny de Bruijn, dat de discussie vaak blijft haken bij de vraag of boeken occult zijn of niet.

Volgens haar speelt daaronder de vraag hoe we met literatuur omgaan. Een eenduidig antwoord daarop is er wat haar betreft niet. Zij wijst op de persoon van de lezer, die sterk bepaalt of een boek al dan niet geschikt is. Wie vanuit moralistisch perspectief Harry Potter leest, ziet andere elementen dan wie het literatuurwetenschappelijk, historisch, of opvoedkundig bekijkt. "De inhoud van de lezer is even belangrijk als de inhoud van het boek," poneert De Bruijn.

Naar Hilbert Meijer, Nederlands Dagblad, 18 maart 2006

2p 19 In de laatste alinea van *Fragment 3* onderscheidt Enny de Bruyn verschillende leesperspectieven. Geef van elk van de volgende personen aan vanuit welk leesperspectief deze redeneert.

Theo Meder (hoofdttekst)

J.P. van der Wijs (fragment 1)

D. Harkema (fragment 2)

1p 20 In de *Fragmenten 1, 2 en 3* wordt vooral geredeneerd op basis van

A autoriteit.

B vergelijkingen.

C voorbeelden.

D voorwaarden.

1p 21 Hoe kan de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* het best getypeerd worden?

A De tekst is een analyse van de opleving van traditionele verhaalgenres.

B De tekst is een beschouwing over de nieuwe ontwikkeling in kinderboeken.

C De tekst is een betoog dat gericht is tegen de rationaliteit in kinderboeken.

D De tekst is een pleidooi voor een acceptatie van de magie in moderne boeken.

1p 22 Om zijn uitspraken in een kader te plaatsen kan een schrijver gebruik maken van

1 controleerbare feiten

2 onderzoeksbevindingen.

3 persoonlijke waardeoordelen

4 vermoedens

Welke twee middelen zijn door Theo Meder in de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* gebruikt? *Schrijf de nummers op.*

1p 23 Hoe kan de houding van de schrijver van de tekst *Harry Potter en de sagenrevival* ten opzichte van het onderwerp het beste gekarakteriseerd worden?

De houding van de schrijver kan het beste getypeerd worden als

A emotioneel, maar weinig betrokken.

B betrokken, maar weinig kritisch.

C kritisch, maar weinig professioneel.

D professioneel, maar weinig betrokken.

Tekst 3 De spiegel van onze cultuur in het onderwijs

1. Daar rijdt hij, de cabaretier Jörgen Raymann, het spiegelbeeld van onze cultuur. Op een scooter. Door een reclamecampagne. Op zijn hoofd een hoge hoed; design à la Hup Holland Hup. Om op een leuke manier de ongeïnteresseerde drop-outs van het Nederlandse onderwijssysteem te laten weten dat zij voortaan tot hun achttiende naar school moeten. Verplicht.
2. Minister Donner van Onderwijszaken werkt nu aan een wetsvoorstel om de jongeren die hun startkwalificatie –nodig voor deelname aan onze maatschappij– dan nóg niet hebben gehaald, toch op de een of andere manier (geen uitkering, geen geld) voor hun zevenentwintigste in het gareel te krijgen. Kennelijk is er iets misgegaan met het onderwijs in ons land. En niet zo'n beetje.
3. 'Help! Het onderwijs verzuipt! Alarmerde Ad Verbrugge, universitair hoofddocent sociale en culturele filosofie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, 12 juni 2006 in het NRC. Om het tij te keren richtte hij de vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON) op. In het Bonmanifest schrijft hij dat het onderwijs door de stroom van hervormingen en vernieuwingen op vrijwel alle onderwijsniveaus is veranderd in een bouwput. Met rampzalige uitwerking. Het vakinhoudelijke niveau van de opleidingen is verschaald, onderhevig aan een inflatie, die op termijn ook economische schade zal veroorzaken. Het is niet voor niets dat het bedrijfsleven klaagt over het gebrek aan opleiding en discipline van de schoolverlaters. Dat geldt trouwens ook voor de hogescholen en universiteiten. Verbrugge: 'Onze jongeren vermageren qua geestelijke bagage even hard als ze lichamelijk uitdijen. Bovendien keert een ontoelaatbaar aantal van juist die jongeren voor wie goed onderwijs van levensbelang is om een plaats in de maatschappij te kunnen veroveren hun opleiding zonder diploma de rug toe.'
4. Wat is er volgens Verbrugge misgegaan in die stroom van hervormingen en vernieuwingen? Ten eerste: de vernieuwingen komen voort uit een achterhaald mensideaal; namelijk dat de individuele leerling zelf in staat zou zijn om zijn eigen unieke talenten tot ontplooiing te brengen (wat hij niet kan). Dat, in combinatie met een quasi-marktdenken, waarin de leerling als een klant, als een consument van het onderwijs wordt beschouwd. Dat werkt niet. Klanten geeft men hun zin, hoe onzinnig hun wensen ook zijn, omdat er anders niets wordt verkocht. Ten slotte is er de enorme 'bureaucratische schil', die om het onderwijs heen is ontstaan, 'bestaande uit ambtenaren, onderwijskundigen, managers, onderwijsadvies- en reclamebureaus, consultants enzovoorts'. Die zijn nodig voor al die hervormingen, terwijl de status en salariering van de docenten op de onderste trede van de ladder is beland. De geldstromen gaan de verkeerde kant op.
5. Verbrugge is niet de enige filosoof die verontrust is over het onderwijs. Ook de denktank Nexus confereerde onlangs over het onderwerp. In zijn inleiding bij de conferentie haalde Nexus-directeur Rob Riemen Nietzsche aan, die in 1872 al waarschuwde voor het effect dat het marktdenken op het onderwijs heeft: 'Wat hij [Nietzsche] een geboeid publiek voorhoudt, is de overtuiging dat er enerzijds om politiek-economische redenen een vermeerdering en uitbreiding van het onderwijs wordt nagestreefd, maar dat anderzijds het culturele aspect van het onderwijs wordt vervlakt en uitgehold. Het onderwijs staat in het teken van het nut, of beter gezegd in het teken van salaris.' Aan de cultuur wordt geen cent meer besteed dan gunstig is voor de economie. Het ideaal is dat van de massamedia: zinloos, stijlloos, karakterloos, even weinig betrouwbaar en duurzaam als krantenpapier.
6. Maar wat is er eigenlijk mis met het ideaal dat de leerling zelf zijn unieke talenten ontplooit? Verbrugge noemt dat ideaal een illusie: 'Individualiteit is geen uitgangspunt, maar een doel.' Kinderen zouden juist moeten worden geholpen en geoefend in het aanleren van discipline, zelfbeheersing en concentratie. Zo zal ieder normaal kind, wanneer het bijvoorbeeld wat huiswerk maken moet, of oefenen voor zijn muzieklessen, verbolgen verzuchten: 'Als je maar niet denkt dat ik dit leuk vind.' Omdat het natuurlijk veel liever spelen wil, met de gameboy, of met een zak chips languit uitgezakt voor de tv, waardoor het lichamelijk uitdijt en geestelijk vermagert.

7. In het huidige onderwijs bestaat echter de om toe te geven aan die 'verminderde vermogens van leerlingen, Verbrugge: 'Dat ze hun aandacht niet langer dan een kwartier of vijf minuten bij een verhaal houden en dat we dat daarom ook niet van ze vragen. Ze hoeven geen rijtjes, jaartallen, woordjes en formules te memoriseren en ze hoeven niet na een tekst te vertalen of lastige berekeningen uit het hoofd te maken.' En dat komt het uithoudingsvermogen en de souplesse van de geest niet ten goede.
8. Er zijn ouders die wel inzien dat hun kind op school onvoldoende leert. De bemiddelden onder hen zoeken hun heil in de bijlesindustrie. Verbrugge: 'Wie het kan betalen, laat de kennis van zijn kind dus bijspijkeren na de schooluren. Dat versterkt natuurlijk alleen maar de sociale tegenstellingen. 'De rijken worden rijker, en de armen worden armer.
9. Verbrugge pleit voor een terugkeer naar het traditionele onderwijs: vakken, klassikaal onderwijs en een leraar met autoriteit. Ook Nexus herinnert aan de traditie: het Griekse *paideia*, de *humanitas* van de Romeinen, het Franse *l'esprit de finesse*, de *liberal education* van de Engelsen en de Duitse *Bildung*. Alle termen zijn uitdrukking van een en hetzelfde idee: de mens is een geestelijk en zedelijk wezen dat zich moet ontwikkelen tot het ware mens-zijn door zich fundamentele waarden eigen te maken: het ware, goede, vriendschap, rechtvaardigheid.'
10. Maar wanneer aan de cultuur geen cent meer besteed wordt dan gunstig is voor de economie, het zoeken naar de waarheid of het goede nutteloos; het levert immers geen cent op. Stijlloosheid en karakterloosheid floreren. Bijvoorbeeld in de reclamecampagne met Jörgen Raymann. Als het onderwijs een spiegel van onze cultuur is, en ons inzicht kan bieden in wie wij zijn, dan weerspiegelt Raymann een cultuur waarin mensen op scooters met een Hup Holland hoed rondrijden. Wat dat betreft hebben de reclamemakers wel in de roos geschoten: Hup Holland Hup! Hoog tijd voor wat *l'esprit de finesse*!

Naar Meike Oosterwijk, de Humanist, nr. 3

Vragen bij *De spiegel van onze cultuur in het onderwijs*

Versie A

1. Wat is het onderwerp van de tekst? Gebruik maximaal 5 woorden.
2. Wat is de functie van de eerste alinea?
3. Geef de indeling van de tekst aan.
4. In alinea 4 noemt Verbrugge drie zaken die zijn misgegaan bij de hervormingen in het onderwijs. Geef die drie oorzaken weer.
5. '... het culturele aspect van het onderwijs wordt vervlakt.' (alinea 5) Lees alinea 3 en 4.
Citeer de zin die het gevolg van deze ontwikkeling weergeeft.

'de individuele leerling zou zelf in staat zijn om zijn eigen unieke talenten tot ontplooiing te brengen (wat hij niet kan)' (alinea 4).

6. Zeg met eigen woorden waarom de leerling dat niet wil. Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 5 en 6.
7. Zeg met eigen woorden waarom de leerling dat niet kan. Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 5 en 6.
8. Citeer uit alinea 4 de zin die het algemene principe weergeeft achter de ontwikkeling die beschreven wordt in alinea 7.
9. Zeg met eigen woorden wat de auteur vindt van de reclamecampagne met cabaretier Jörgen Raymann, uit alinea 1. Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 10.

In het tekstgedeelte van alinea 3 tot en met 9 hebben alinea 3, alinea 4 tot en met 7 en alinea 8 en 9 elk een eigen functie. Benoem die functies door een van de volgende functiewoorden te kiezen: *aanleiding, conclusie, doelstelling, oorzaken, oplossingen, probleemschets, stelling, weerlegging*.

10. Wat is de functie van alinea 3? Kies voor je antwoord een van de bovenstaande begrippen.
11. Wat is de functie van alinea 4 tot en met 7? Kies voor je antwoord een van de bovenstaande begrippen.
12. Wat is de functie van alinea 8 en 9? Kies voor je antwoord een van de bovenstaande begrippen.

Fragment 1

Bijna alle kinderen zijn veel te jong met televisiesensatie en -agressie geconfronteerd, en met voor hen enerverende films, zodat zij ook daardoor onrustig en ongeconcentreerd zijn geworden. De aandachtsspanne van de 'televisiekinderen' is nu vaak niet langer dan enkele minuten en het onderwijs moet daar, of het wil of niet, rekening mee houden.

Veel hedendaagse kinderen, vooral de grote- stadskinderen, hebben door de volstrekt passieve vermaakscultuur waarin hun ouders hen hebben meegetrokken, bovendien niet geleerd hun creatieve fantasie te ontplooien, vervelen zich snel en moeten met allerlei kunstgrepen bij intellectuele inspanningen worden betrokken.

Andreas Burnier, 'Onderwijs: van onder wijzer, van boven grijzer', In: *De achtste scheppingsdag, Essays 1987-1990*, Amsterdam Meulenhoff, cop, 1990.

13. Lees tekstfragment 1. In welk opzicht komen de opvattingen van Nexus (en Nietzsche) in alinea 5 van de tekst overeen met de ideeën van Andreas Burnier in dit fragment?
14. In welk opzicht verschillen de opvattingen van Ad Verbrugge van die van Burnier in dit fragment?
15. Meike Oosterwijk gebruikt in haar artikel de opvattingen van Ad Verbrugge van BON en die van de vereniging Nexus (alinea 5 en 9). Oosterwijk en Nexus leggen in de discussie over het onderwijs een ander accent dan Ad Verbrugge. Wat is het verschil?
16. Is de tekst een uiteenzetting, een beschouwing of een betoog?
17. Wat is het schrijfdoel van de auteur?
  - A activeren
  - B amuseren
  - C informeren
  - D overtuigen
18. Welke zin geeft de hoofdgedachte van de hele tekst *De spiegel van onze cultuur in het onderwijs* het beste weer?
  - A. Bij de stroom van vernieuwingen en hervormingen in het Nederlandse onderwijs is veel misgegaan.
  - B. Het Nederlandse onderwijs moet leerlingen fundamentele waarden bijbrengen -door meer aandacht te besteden aan cultuur.
  - C. Het is onwenselijk dat het onderwijs in Nederland de individualiteit van de leerling centraal stelt.
  - D. Het onderwijs in Nederland moet weer traditioneel worden: klassikaal, met accent op vakkennis en door een leraar met autoriteit.

Tekst 4 De mens weegt niet logisch, hij schat

1 Uit een halve eeuw van psychologische experimenten komt de mens niet te voorschijn als de verstandige rationalist die wikt en weegt, maar als een sloddervos in het redeneren, te gehaast en te zuinig met argumenten. Sociaal psychologen ontmaskerden onze geest als een beperkte, onlogische en gemakzuchtige conformist. En toch hebben we doorgaans het gevoel redelijk koers te kunnen houden in de sociale menigte. Onderschatten we die stuntelaar boven misschien? En hebben wij werkelijk zo'n flaterbrein?

2 We laten de geest eerst eens opzichtig blunderen met een paar voorbeelden van krom waarnemen. Zo concludeert ons brein ten onrechte dat kinderloze stellen na een adoptie vaak toch nog een eigen kind krijgen. En onze hersenen begrijpen dat ook best: na de adoptie is de stress eindelijk weg, en dan lukt het alsnog.

3 Het betreft hier een hardnekkige en besmettelijke dwaling uit '*How we know what isn't so*' van Thomas Gilovich. Ons brein tuint er gemakkelijk in. Heeft het eenmaal een keer gehoord van die naïeve volkswijsheid, dan vindt het daar alleen nog bevestiging van. Van de vele onvruchtbare echtparen die na adoptie geen eigen kind krijgen, zullen we immers nooit wat horen. Maar die enkele stellen die van moeder natuur nog een verlaat geschenk ontvangen, waar iedereen vol van is, versterken ons geloof in het wonder.

4 Met toeval kan de geest nu eenmaal niet overweg. Als na een bescheiden 'meisjesgolf' plotseling meer jongetjes volgen, vermoeden kraamverzorgsters mystieke krachten, schrijft Gilovich. En natuurlijk vinden ook zij bevestiging, want een gevarieerd kinderaanbod valt niet op, tot er onvermijdelijk een clustertje van meisjes of jongens optreedt.

5 Diezelfde misvatting illustreert de psycholoog aan een onuitroeibare geestesdwaling in het basketbal: het idee van de *hot hand*, de hand die na een rake worp even niet meer lijkt te kunnen missen. Gilovich vroeg deskundigen hoe groot zij de kans achtten dat een speler met een normaal schotpercentage van 50 procent na een score opnieuw raak zou gooien. Of wat hij ervan zou bakken na een misser. De kenners kwamen uit op 61 procent succes na succes, en 42 procent succes na een flop.

6 Maar de cijfers over een heel basketbalseizoen leerden dat de volgende worp helemaal niet naar de vorige luistert. Toch kon de psycholoog geen coach hiervan overtuigen. Zelfs de deskundige geest kleunt hier mis, maar waarom? Hij verwacht een rits rake worpen of missers en als die een keertje komt, knikt hij: 'Zie je wel'. Terwijl hij de normale serie raak-mis-raak niet opmerkt.

7 Daarbij wordt de coach op zijn wenken bediend door het simpele toeval: als je een munt 20 keer opgooit, heb je 50 procent kans op vier koppen op rij. En zelfs nog 25 procent kans op vijf koppen achter elkaar. Er komt altijd wel een moment dat de basketbalcoach over zijn sterspeler kan oordelen 'Kijk, nu heeft-ie 't even.'

8 De kans strooit dus maar wat, en zo kon het gebeuren dat de Londenaren bij de V-1 bombardementen de indruk kregen dat het in sommige wijken gevaarlijker was dan elders. Zo goed mikten de Duitsers niet, maar onze hersenen herkennen overal terugkerende patronen, ook waar het toeval regeert. Zuid- of Noord-Londen, de kansen lagen elke nacht weer gelijk.

9 We trappen in allerlei valkuilen, onder meer doordat we ons laten leiden door uitschieters. De Argentijn Messi speelt één keer geweldig voor Barcelona, en morgen? Nou nee, want na super glijdt ook hij onvermijdelijk af naar middelmaat.

10 Topsporters in de VS huiverden op een goed moment nog op de cover van het tijdschrift *Sports Illustrated* te poseren omdat het verhaal ging dat het ongeluk zou brengen. Hartstikke waar! Iedereen kwam trots doen in het blad op het moment van zijn grootste succes, en daarna volgde steevast de terugslag.

11 In talloze experimenten blijkt dat ons brein daar niet op bedacht is. De leraar die blij verrast is met de 7 van zijn leerling, rekent morgen op een 8. En als het een 6 wordt? 'Ach, een incident.' Volgen er daarna nog wat middelmatige cijfers en een maand later een keer een 9, dan klaart de docent helemaal op: 'Precies, hij kan het wel.'

12 We streven nu eenmaal naar bevestiging van onze waarheden en proberen wat eraan knaagt te bagatelliseren. Dat lijkt geen handige strategie, maar de mens kan blijkbaar niet anders: hij zoekt louter steun voor zijn stelling, maar vergeet om hem te bewijzen.

13 In experimenten is dat veelvuldig aangetoond met een simpele taak die het gros van de proefpersonen niet goed aanpakt. Het dilemma: je krijgt vier kaarten voor je met voorop A, B, 4 en 7. Achterop de letters staat een cijfer, achterop de cijfers een letter. De stelling luidt dat aan de andere kant van een klinker altijd een even getal staat. Proefpersonen mogen twee kaarten omdraaien om te laten zien of de stelling deugt.

14 Hier knoeit de gemiddelde mens: hij draait de A en de 4 om. De A is natuurlijk goed, want als achter de A een oneven getal zou staan, sneuvelt de stelling. De 4 omdraaien lijkt logisch maar is onzinnig. Als er een klinker achter staat, loopt de kaart in het gareel met de stelling. Maar wat als er een medeklinker achter staat? Dan weet je nog niks, want de stelling zei niet dat achter elke medeklinker per se een oneven getal moest staan. Had hij de 7 maar omgedraaid, want als daar bijvoorbeeld een i of andere klinker achter stond, zou de stelling sneuvelen.

15 Vreemd genoeg zijn we in de kroeg helderder van geest als we de stelling 'Alleen 18-plussers drinken alcohol' voorgelegd krijgen, met het volgende gegeven: Klaas is 19, Jan drinkt bier, Gerrit is 16 en Piet drinkt fris. Welke twee moet je dan op leeftijd of drank controleren? Jan en Gerrit uiteraard: nu snappen we wél dat de leeftijd van Piet er niet toe doet en wat Klaas drinkt evenmin. Kennelijk wordt de abstracte puzzel met letters en cijfers een stuk eenvoudiger als hij zich in een sociale context bevindt.

16 Maar gewoonlijk redeneert ons brein niet logisch en met het toeval kan het al helemaal niet overweg. In het casino denken we na zeven keer rood allemaal: 'Nu wordt de kans op zwart wel erg groot want het balletje zal zichzelf toch eens moeten gaan corrigeren'. Dom, natuurlijk.

17 Tegen die uitspraak maakt de evolutiepsycholoog ernstig bezwaar. Je kunt je wel denigrerend uitlaten over de mens als denker, maar doorgaans oordeelt hij juist uiterst effectief, zegt hij. We hebben gewoon een te hoge pet op van onze ratio. Kijk, schrijft David Funder in *'Evolution and social psychology'*, we hebben er geen behoefte aan om een hond te betrappen op irrationeel redeneren, maar wel onszelf. Maar maakt dat die hond slimmer dan de mens?

18 Ook wij zijn niet voor logica in de wieg gelegd, noch voor kansberekeningen of andere abstracte mensenmaaksels. Dat soort denken kost volgens David Funder te veel tijd en energie, en levert niks op in de natuur. Daar is haast geboden. Je kunt beter voor het diepere gepeins uit rennen voor je leven dan met je laatste spijt eindigen in de bek van een leeuw.

19 Dat is natuurlijk een cliché, maar Funder denkt dat er door de evolutie heen meer missers in ons denken zijn gestold die juist lucratief zijn. Ons gebrekkige, onlogische denken en waarnemen beschermt ons. Zo overschatten we allemaal de snelheid waarmee een donderend geluid op ons af komt. Dat is heilzaam voor ons hachje.

20 En de vertroebelde observaties komen ook onze voortplanting ten goede. Zo bespeuren mannen vaak te snel de bereidheid van vrouwen om met hen uit vrijen te gaan. Dat is zinvol, want je kunt beter af en toe een blauwtje lopen dan een potentiële partner overslaan. Andersom tonen experimenten aan dat vrouwen de bereidheid van mannen onderschatten om een langlopende, zorgende relatie aan te gaan. Ook slim, want je kunt je maar één keer door een niet zorgzaam loeder aan de haak laten slaan.

21 Dat is de mensenmanier van denken, meent Funder. Daarbij vereist het sociale verkeer dat we ons razendsnel een oordeel vormen, vaak op basis van minimale aanwijzingen. En dan moet je nog dure vergissingen vermijden ook. De mens weegt niet logisch, hij schat. Dat leidt soms tot bizarre, maar weinig kostbare uitglijders, weet de evolutiepsycholoog.

22 Een voorbeeld: onze voelsprietten zijn zo fijntjes afgestemd dat we in de geringste beweging gevaar onderkennen. Op zich is dat zinvol, maar het gevolg ervan is wel dat mensen zelfs in een paar driehoeken die over een beeldscherm lopen niet anders kunnen zien dan vijanden die elkaar achterna zitten. Zo erg zijn we op onze hoede, een erfenis van de savannen vermoedelijk.

23 Maar de paar dwalingen daargelaten, we zijn bijzonder accuraat in het beoordelen van situaties en mensen, met de meest minuscule informatie. Het is toch knap om bedriegers aan een enkele foto te herkennen, om de seksuele geaardheid van zo'n zelfde foto af te kunnen lezen of in een stomme film van nog geen halve minuut te ontdekken wat voor karakter je voor je hebt. Proefpersonen bewezen die kundigheid in het lab.

24 Het doet de evolutiepsychologen vermoeden dat we naast een taalinstinct ook behept zijn met een aangeboren instinct om de medemens te beoordelen. We doen het immers in een flits, kunnen het al vanaf ons vierde en hebben het nooit hoeven leren. Geen gezond mens mist dit vermogen en, bovenal, geen mens kan zijn beoordelingsdrift even uitzetten. Nee nooit, beamen andere psychologen in *'Evolution and social psychology'*.

25 Daarbij blijken onze vooroordelen al evenzeer diep verankerd in dat gehaaste, gebrekkige maar uiterst effectieve flitsdenken. Onze prehistorische antenne voor gevaar en narigheid voedde het vooroordeel. Daarom zijn we zo huiverig voor littekens en lamme ledematen, voor open hoestende monden.

26 We lopen zelfs iets wijder om dikke mensen heen, stelden de evolutiepsychologen vast. Een deel van onze hersens weet dat het nergens op slaat, maar een ander sommeert ons afstand te houden. Vooral in donkere kamers. Stel mensen voor aan een misvormde, vertel over zijn ongeluk in het verkeer en dat

er niets besmettelijks aan hem kleeft: we doen toch een stapje terug. En laat je proefpersonen eerst een filmpje zien over akelige ziektekiemen, dan gaan ze daarna met een wijdere boog heen om alles wat dik en pokdalig is. En vooral om vreemden: die dragen natuurlijk vieze beestjes bij zich waar we zelf nog geen immuniteit tegen hebben ontwikkeld.

27 We mogen dan niet logisch of weloverwogen redeneren, maar de manier waarop onze geest dwaalt is vanuit het onzekere perspectief bij de dageraad van de mensheid juist erg zinvol.

1. Bij welke alinea begint het middenstuk?
2. Wat is de belangrijkste functie van de inleiding?
3. Bij welke alinea begint het slot?
4. Wat is de belangrijkste functie van het slot?
5. Noteer in maximaal vijf woorden het onderwerp van deze tekst.
6. Noteer in maximaal 25 woorden de hoofdgedachte van deze tekst.
7. "En hebben wij werkelijk zo'n flaterbrein?" (alinea 1). In welke alinea wordt deze vraag beantwoord?
8. Koos de schrijver van deze tekst voor een objectief of voor een subjectief uitgangspunt? Licht je antwoord toe.
9. Wat is het belangrijkste schrijfdoel?

10. Neem dit schema over en vul in:

Alinea	Signaalwoord	Soort verband
1 en 2		
5 en 6		
7 en 8		
18 en 19		

11. Neem dit schema over en vul in:

Alinea	Soort verband	Mogelijk signaalwoord
3 en 4		
8 en 9		
11 en 12		
26 en 27		

12. Neem dit schema over en vul in. Let op: je moet de kernzin citeren.

Alinea	Kernzin	Functie
1		
4		
12		
13		
18		
24		

Tekst 5 Maak van je innerlijke stem een positieve coach

1. Een meisje zit op de grond te spelen met een puzzel. Hoewel er verder niemand in de kamer is, praat ze toch hardop. 'Dit stukje hoort daar', zegt ze tegen zichzelf terwijl ze een puzzelstukje probeert aan te leggen. En als blijkt dat het stukje niet past: 'Nee, dat is niet goed. Nog eens proberen.'
2. Al in onze vroege kindertijd, vanaf een jaar of drie, beginnen we tegen onszelf te praten, ontdekte de beroemde Russische psycholoog Lev Vygotsky. Hij observeerde kinderen die aan het spelen waren en hoorde hoe ze zichzelf instructies gaven, iets wat ze vooral tijdens lastige taakjes deden. Volgens Vygotsky hebben deze gesprekken een belangrijke functie: ze helpen kinderen bij het sturen van hun gedrag en het ordenen van hun gedachten.
3. Voerden we in de kindertijd nog duidelijk hoorbare gesprekken met onszelf, naarmate we ouder worden – vanaf een jaar of 7 – zijn ze steeds vaker intern en automatisch. In de loop van de tijd ontwikkelen we ook een bepaalde toon: sommige mensen geven zichzelf ongenadig op hun kop als iets in de soep loopt, andere zijn wat aardiger voor zichzelf. De vraag is of het uitmaakt welke toon we gebruiken. Helpt het als we onszelf positief toespreken? En kunnen we een negatieve toon omzetten in een positieve?
4. Waar je innerlijke stem vandaan komt, is niet helemaal duidelijk. De meeste psychologen denken dat hij vooral een echo is uit je jeugd. De toon ervan wordt voor een groot deel bepaald door de stem van je ouders. Hebben zij toen je kind was vaak streng of afkeurend tegen je gesproken, dan zal je innerlijke stem dat ook doen. Heb je vaak lof gekregen van je vader en moeder, dan klinkt de stem positiever.
5. Ook opmerkingen van leraren en leeftijdgenoten bepalen hoe je tegen jezelf praat, laat onderzoek van de Australische psycholoog Paul Burnett zien. Kinderen die vaker positieve dingen te horen kregen van de mensen die belangrijk voor hen waren, spraken positiever tegen zichzelf – zelfs als de lof niet specifiek op hen was gericht, bijvoorbeeld als een leerkracht zei: 'Goed gedaan allemaal!'
6. Vergelijk je innerlijke stem met een sportcommentator. Vanaf de zijlijn houdt hij je nauwlettend in de gaten, of je nu een presentatie levert op het werk ('Je kunt het!') of in een pashokje zwemkleding staat te passen ('Wat ben je dik geworden'). Het maakt nogal wat uit of je jezelf meestal positief of negatief toespreekt, blijkt uit wetenschappelijk onderzoek naar *self talk*. Depressieve en angstige mensen, maar ook perfectionistische types worden bijvoorbeeld vaker geplaagd door een kritische innerlijke stem. Maar niet alleen je gevoel, ook je prestaties worden medebepaald door de toon van de stem in je hoofd. Behalve commentator is hij dus ook de trainer die de uitkomsten van het spel beïnvloedt.
7. Veel onderzoek naar de innerlijke stem is gedaan onder sporters. Niet zo gek, want zij staan geregeld bloot aan stressvolle situaties waarin ze optimaal moeten presteren – en waarin een kritische stem roet in het eten kan gooien.

8. Om zicht te krijgen op wat er gebeurt in het hoofd van sporters die falen, lieten onderzoekers professionele cricketspelers videobeelden terugkijken van hun wedstrijden. De beelden werden stilgezet op het moment van misslaan, waarna de onderzoekers vroegen wat de speler toen tegen zichzelf zei. Sommige spelers bleken zichzelf te motiveren ('Hou vol!') of instructies te geven ('Hou je ogen op de bal'), anderen scholden zichzelf uit. De toon bleek in veel gevallen bepalend voor de prestaties in het vervolg van de wedstrijd.
9. Ook uit andere onderzoeken blijkt hoe belangrijk het is positieve dingen tegen jezelf te zeggen. Britse sportpsychologen concludeerden dat een motiverende innerlijke stem angst vermindert en een betere focus oplevert. Sporters die positieve dingen tegen zichzelf zeiden, bleken meetbaar hoger te springen, harder te fietsen of nauwkeuriger te gooien bij het darten. De Amerikaanse onderzoeker Steven Rogelberg en zijn collega's zagen eenzelfde effect op de werkvloer. Ze lieten leidinggevenden een brief aan zichzelf schrijven over hun eigen functioneren en keken hoe positief of negatief hun zelfkritiek was en wat het effect ervan was. Wat bleek? Leidinggevenden die zichzelf positief toespraken, werden door hun werknemers en meerderen betere leiders gevonden.
10. Maar hoe krijg je die innerlijke stem zover dat hij je voortaan motiveert en coacht in plaats van afkraakt? Populair in de zelfhulp literatuur zijn de positieve affirmaties. Denk aan uitspraken zoals 'Ik mag er zijn', 'Ik ben geliefd' of 'Ik ben sterk, krachtig, niets houdt me tegen'. Het idee: als je dit soort dingen maar vaak genoeg tegen jezelf zegt of op een briefje op de spiegel plakt en vaak leest, zou je er vanzelf in moeten gaan geloven. Maar is dat wel zo? Om dat te toetsen lieten Canadese onderzoekers proefpersonen de populaire uitspraak 'I am lovable' tegen zichzelf herhalen. Het resultaat hiervan was opmerkelijk: alleen proefpersonen die van zichzelf al vrij zelfverzekerd waren, voelden zich hierdoor beter. Voor mensen met weinig zelfvertrouwen – degenen die het het hardst nodig hadden – gold jammer genoeg het tegenovergestelde: ze voelden zich juist slechter over zichzelf.
11. Hoe kon dat gebeuren? Volgens de onderzoekers zijn positieve affirmaties niet erg geloofwaardig voor wie geen hoge dunk heeft van zichzelf. Als mensen vinden dat ze op een bepaald gebied tekortschieten, benadrukken deze positieve uitspraken juist het verschil tussen wie ze zijn en wie ze zouden willen zijn. Jezelf wijsmaken dat je enorm waardevol bent terwijl dat niet zo voelt, werkt dus averechts.
12. Verrassend nieuw onderzoek van psycholoog Ethan Kross van de universiteit van Michigan en zijn collega's geeft inzicht in wat wél werkt. De sleutel is volgens Kross dat we leren in lastige situaties meer psychologische afstand van onszelf te nemen, minder in onszelf op te gaan. Hierdoor ervaren we onze emoties minder heftig en dat helpt ons beter presteren. 'Met afstand van onszelf nemen hebben we in het Westen vaak moeite,' zegt Kross in het tijdschrift Psychology Today. 'We hebben een mechanisme, een trucje nodig, om uit ons hoofd te komen.'
13. En dat trucje is eigenlijk vrij eenvoudig. Kross ontdekte dat je al met een kleine verandering in de formulering van de positieve dingen die je tegen jezelf zegt, meer psychologische afstand creëert. De meeste mensen spreken zichzelf toe in de eerste persoon ('Ik kan het'). Maar praat je tegen jezelf als tegen een vriend ('Marloes, je kunt het'), dan vergroot dat de kans op succes. Kross kwam daarachter door zijn proefpersonen een onmogelijke taak te geven: ze hadden vijf minuten de

tijd om een belangrijke speech voor een publiek te schrijven. Ze moesten zich ook mentaal voorbereiden. Sommigen kregen de opdracht om tijdens dit proces zoveel mogelijk 'ik' te gebruiken, voor anderen was 'ik' juist taboe; zij moesten hun eigen voornaam gebruiken. Het resultaat? Degenen die hun voornaam gebruikten, presteerden beter tijdens de speech. En – als bonus – piekerden ze achteraf minder over hoe ze het hadden gedaan.

14. 'Als we met sterke emoties te maken hebben, helpt het een stap terug te doen en onszelf vanaf een afstand te observeren', zegt Kross. Volgens hem zijn we een stuk slimmer als we anderen advies geven, en die slimheid krijgen we terug als we in lastige situaties onze blik breed houden door onszelf met onze voornaam aan te spreken. Het idee dat een minder egocentrisch perspectief nare emoties tempert, wordt ondersteund door breinonderzoek van Kross' collega Jan Moser: het emotiecentrum in ons brein – de amygdala – wordt minder actief als we niet in de eerste persoon tegen onszelf praten. Bovendien helpt afstand van jezelf nemen je zelfbeheersing te vergroten ('Marloes, je kunt deze chips best laten staan').
15. Recent ontdekten onderzoekers aan de Cornell-universiteit dat je je ook simpelweg kunt richten op andere zaken die belangrijk voor je zijn. Hierdoor verbreed je de kijk op jezelf en heb je minder last van zelfkritiek. Als je tekortschiet op een bepaald gebied, wordt je zelfbeeld daardoor gedomineerd en plegen negatieve gedachten en emoties een aanslag op je zelfvertrouwen. Bedenk je op dat moment dat je wel goed bent in andere dingen, dan stijgt je eigenwaarde weer.
16. Kortom het helpt in lastige situaties afstand te nemen van jezelf en de situatie en te luisteren naar een positieve innerlijke stem. Vind je dit lastig, omdat je vooral een negatief, kritisch stemmetje hoort, vraag je dan af wat je een vriend zou adviseren en focus je op iets waar je goed in bent. De volgende keer dat je op het punt staat iets te doen wat je moeilijk of spannend vindt, kun je jezelf dus moed inspreken door te bedenken dat je een prima kok, fantastische vriend of liefdevolle partner bent.

Naar: Marloes Zevenhuizen, Psychologie Magazine, 17 december 2015

Vragen

- 1 De titel van de tekst is: Maak van je innerlijke stem een positieve coach. (1pt)
Welke houding ten opzichte van die innerlijke stem wordt hiermee uitgedrukt?
A ironisch
B optimistisch
C respectvol
D twijfelend
- 2 Op welke manier trekt de schrijver de aandacht in alinea 1? De schrijver ... (1pt)
A beschrijft de voorgeschiedenis.
B geeft een aantrekkelijk voorbeeld.
C geeft het belang voor het publiek aan.
D verwijst naar de actualiteit.
- 3 Op welke manier wordt het onderwerp van de tekst in de inleiding geïntroduceerd? (1pt)
A Er worden intrigerende vragen gesteld.
B Er worden opmerkelijke resultaten gegeven.
C Er wordt een duidelijke mening geformuleerd.
D Er wordt een probleem geschetst.
- 4 Wat is het onderwerp van de tekst? (2pt)
- 5 Wat is de kernzin van alinea 4? (1pt)
A Waar je innerlijke stem vandaan komt, is niet helemaal duidelijk.
B De meeste psychologen denken dat hij vooral een echo is uit je jeugd.
C De toon ervan wordt voor een groot deel bepaald door de stem van je ouders.
D Hebben zij toen je kind was vaak streng of afkeurend tegen je gesproken, dan zal je innerlijke stem dat ook doen.
E Heb je vaak lof gekregen van je vader en moeder, dan klinkt de stem positiever.

De tekst kan na de inleiding worden onderverdeeld in vijf opeenvolgende delen, die van de volgende kopjes kunnen worden voorzien:

Deel 1: Herkomst innerlijke stem

Deel 2: Sportcommentator

Deel 3: Prestatie verhinderen

Deel 4: Averechtse werking

Deel 5: Afstand nemen

- 6 Bij welke alinea begint deel 3 *prestatie verhinderen*? (1pt)
A alinea 6

B alinea 7

C alinea 8

D alinea 9

7 Bij welke alinea begint deel 4 *Averechtse werking*? (1pt)

A alinea 8

B alinea 9

C alinea 10

D alinea 11

8 Bij welke alinea begint deel 5 *Afstand nemen*? (1pt)

A alinea 10

B alinea 11

C alinea 12

D alinea 13

9 Welk tekstverband is er tussen alinea 7 en 8? (1pt)

A argumenterend verband

B doel-middel verband

C toegevend verband

D voorwaardelijk verband

10 Welk tekstverband is er tussen alinea 10 en 11? (1pt)

A oorzakelijk verband

B tegenstellend verband

C toelichtend verband

D vergelijkend verband

11 Wat is de kernzin van alinea 11? (1pt)

A Hoe kon dat gebeuren?

B Volgens de onderzoekers zijn positieve affirmaties niet erg geloofwaardig voor wie geen hoge dunk heeft van zichzelf.

C Als mensen vinden dat ze op een bepaald gebied tekortschieten, benadrukken deze positieve uitspraken juist het verschil tussen wie ze zijn en wie ze zouden willen zijn.

D Jezelf wijsmaken dat je enorm waardevol bent terwijl dat niet zo voelt, werkt dus averechts.

12 In alinea 11 wordt indirect een advies aan de lezer geformuleerd. (2pt)
Formuleer dit advies in maximaal 10 woorden.

13 Citeer de zin die de hoofdgedachte van de tekst weergeeft. (2pt)

14 Wat voor soort tekst is *Maak van je innerlijke stem een positieve coach*? (1pt)

A een beschouwing

B een betoog

- C een pleidooi
- D een uiteenzetting

5 Welke drie elementen bevat het slot van de tekst?

(3pt)

- A een aanbeveling
- B een aansluiting bij het begin
- C een afweging
- D een citaat
- E een conclusie
- F een toekomstverwachting
- G een toelichting
- H een uitsmijter
- I samenvatting

16 De tekst is verschenen in Psychologie Magazine, een tijdschrift voor een ontwikkeld leespubliek, die zich vooral richt op psychologische en maatschappelijke inzichten. Noteer de nummers van de twee middelen uit onderstaande lijst die de auteur in deze tekst toepast om in te spelen op het ontwikkelingsniveau van zijn lezers: (2pt)

- 1 de structuur van de tekst
- 2 het aanwenden van ironie
- 3 het citeren van experts
- 4 het doen van emotionele uitspraken
- 5 het gebruiken van gecompliceerde zinnen
- 6 het geven van clichévoorbeelden
- 7 het vertellen van bekende anekdotes

17 Hieronder staat een aantal genummerde beweringen.

(3pt)

Geef van elke bewering aan of deze **WEL** of **NIET** van toepassing is als de **betrouwbaarheid** van de tekst beoordeeld wordt.

- 1 De auteur analyseert de verschillende onderzoeksaspecten in onvoldoende mate.
- 2 De informatie is verouderd; er is sinds de publicatie van het artikel veel tijd verstreken.
- 3 De verklaringen worden ondersteund door verschillende onderzoeken.

18 Waarom worden verschillende wetenschappers en onderzoeker in de tekst aangehaald?

(1p)

- A Om de voordelen en nadelen van de innerlijke stem wetenschappelijk toe te lichten
- B Om nieuwe argumenten naar voren te brengen met betrekking tot de innerlijke stem.
- C Om te laten zien dat het uitgangspunt van de tekst wetenschappelijk is onderbouwd.
- D Om te verduidelijken dat de innerlijke stem positief kan zijn voor een sporter

19 Volgens welk structuurmodel is de tekst opgebouwd?

(1p)

- A probleem-en-oplossingstructuur
- B verschijnsel-verklaringstructuur

- C voordelen- en nadelenstructuur
- D vraag-antwoordstructuur
- E vroeger-nu-toekomststructuur

Fragment 1

De innerlijke criticus (blog)

Ken jij die dwingende innerlijke stem, die zich regelmatig laat horen, die jou bekritiseert, die jou duidelijk maakt wat je allemaal moet en je afbreekt? Is hij zo sterk dat je denkt dat jij die stem 'bent'? We hebben deze stem allemaal. Hij zit vooral in ons hoofd. Het is de stem van de innerlijke criticus.

Ik hoor hem ook regelmatig, nu ook als ik schrijf. Hij, het is beslist een mannelijke stem, wil namelijk dat ik een perfecte tekst schrijf. Want zijn grote zorg is dat ik faal of afgewezen word. Dus probeer ik aan die wens tot perfectie te voldoen, als ik me onbewust van hem ben. Ik schrijf dan allerlei versies, verlies me in de vakliteratuur, blijf schrappen. Uiteindelijk is mijn plezier dan weg, stop ik met schrijven omdat hij zegt: 'je tekst is niet goed genoeg, je kunt het niet'.

Het is dus nooit goed in de ogen van de criticus? Klopt. Hij is als een veelkoppige draak, waar steeds koppen aangroeien. Maar door hem te leren kennen, herkennen en erkennen in zijn zorg voor jou, kun je hem tot je maatje maken.

Het is niet makkelijk zelf eigenhandig de toon en rol van je innerlijke criticus te veranderen. Het is een bewustwordingsproces, waar een coach of therapeut wel helpend bij is. Mocht je behoefte hebben aan support, dan ben je welkom contact op te nemen met me.

Emmie Leenen, hetopenraam.nl

- 20 Wat is het verschil tussen de *hoofdtekst* en het *Fragment 1* met betrekking tot de wijze waarop men met de innerlijke stem moet omgaan? ^[1]^[2]Gebruik voor je antwoord maximaal 25 woorden.
(3p)
- 21 Wat is de overeenkomst tussen de *hoofdtekst* en het *Fragment 1* met betrekking tot de wijze waarop men met de innerlijke stem moet omgaan? ^[1]^[2]Gebruik voor je antwoord maximaal 20 woorden.
(2p)
- 22 Noteer één woord uit Fragment 1 die de houding van de schrijfster ten opzichte van de innerlijke stem duidelijk weergeeft.
(1p)

Proefwerk Nederlands 2022-2023

Leesvaardigheid Toetsweek 1

Datum:	23 september 2022
Docent:	BK/ LS / RE
Leerjaar	V5
Periode	1
Tijd:	90 minuten
Punten:	34

Tennis als modeshow

1. Het boegbeeld van het vrouwentennis is niet langer de nummer 1 van de wereld, maar Serena Williams laat ook bij het ontwerpen van haar jurkjes zien dat ze de sport al lang is ontstegen. Op Roland Garros imponeerde ze niet op de baan, maar wel als herintredende moeder die een rolmodel wilde zijn. De 36-jarige Amerikaanse droeg een catsuit en voelde zich als Black Panther, een krijger en superheld.
2. Voor de US Open maakte Bernard Giudicelli, voorzitter van de Franse tennisfederatie, bekend dat na Wimbledon ook Roland Garros kledingregels gaat invoeren. De catsuit was een brug te ver voor de Franse aristocratie. Voortaan moeten tennissers 'de sport en het toernooi respecteren', aldus Giudicelli. Het voelde als een belediging voor Serena Williams, die het vrouwentennis nog altijd draagt.
3. Serena Williams wil er in New York niet over praten. Het antwoord kwam van sponsor Nike met een statement dat je de 'superheld wel uit haar kostuum kunt krijgen, maar nooit haar superkracht kunt wegnemen'. En dus toont Serena tijdens de US Open een nieuwe kledinglijn, de door Virgil Abloh ontworpen Queen Collection. Een mouwloze jurk met sleeve voor partijen overdag en een zwarte tutu voor de avondsessies in het Arthur Ashe Stadium of het gerenoveerde Louis Armstrong Stadium.
4. Tennissen op de catwalk; oud-prof en commentator Kristie Boogert heeft haar bedenkingen. 'Serena zei ook een catsuit te dragen om medische redenen. Ze heeft vaak last van bloedproppen en dat pak bevorderde de doorbloeding. Maar ze heeft die catsuit alleen gedragen op Roland Garros. Dat vind ik een beetje dubieus. Serena houdt wel van de controverse, ze mag graag provoceren. Nu zag ik dat Serena ook netkousen had. Verschrikkelijk, echt weer iets voor haar en dan denk ik: moet dat?'
5. Boogert: 'Ze ontwerpt samen met haar zus ook tenniskleding, al is Venus wat klassieker ingesteld. Die catsuit was gewaagd. Ik zou er nooit in hebben gespeeld, ik vond het niet mooi. De presentatie van de catsuit was ook strak geregisseerd door Nike. Maar het gaat te ver om de catsuit uit te leggen als een gebrek aan respect voor de sport. Zolang er geen duidelijke regelgeving is, mag Serena toch alles uitproberen?'
6. 'Anna White droeg in de jaren tachtig op Wimbledon een witte catsuit. Het werd voor één keer getolereerd, terwijl Wimbledon juist de strengste kledingvoorschriften hanteert. Ook ik maakte nog mee dat zelfs mijn ondergoed werd gecontroleerd, alles moest wit zijn. De sport is er gelukkig kleurrijker op geworden. In mijn tijd was niks getailleerd. Voor mijn gevoel liep ik soms in een laken op de tennisbaan.'
7. 'Serena zoekt de grenzen op, het zit in haar karakter. Haar keuzes doen soms de wenkbrauwen fronsen. Ik vraag me af of je lekker kunt tennissen in een tutu, maar Serena bepaalt nu eenmaal zelf wat ze aantrekt. Er is wel een nadeel aan die strakke kleding van nu, het tekent enorm. Ik zie ook mannen die fitter kunnen zijn, maar de kleding van de vrouwen accentueert elk vetrolletje.'

8. 'Bij Serena zie je het meteen als ze niet afgetraind is, op Roland Garros was ze enkele kilo's te zwaar. Ik denk dat ze haar rentree na de bevalling van haar dochter heeft onderschat. Het was wel stoer om dan uitgerekend in zo'n catsuit te spelen, maar ze kwam er niet mee weg. Nu zag ik een topfitte Serena uitgerekend tegen haar zus Venus de beste partij spelen sinds haar comeback. In deze vorm is ze opnieuw een serieuze titelkandidaat bij de US open'
9. De commercie bepaalt en Nike maakt van de tennissport graag een modeshow. In de jaren tachtig verscheen de rebelse Andre Agassi in een korte spijkerbroek op de baan. Boogert: 'Agassi droeg er een fluorescerende wielbroek onder, maar op Wimbledon verscheen hij later als een witte engel in een witte broek.'
10. In 2007 betrad Roger Federer als een dandy in een wit maatkostuum op het Centre Court van Wimbledon. De 'pofbroek' en de mouwloze shirts waren jarenlang het handelsmerk van Rafael Nadal. De excentrieke Italiaan Fabio Fognini liet door zijn sponsor een shirt ontwerpen met daarop een doodshoofd. 'Het past bij Fognini om mensen af te schrikken', zegt Boogert. 'Ik zou er nooit in willen lopen.'
11. Ook Maria Sjarapova presenteert zichzelf graag als model. Ze glorieert in het avondprogramma van de US Open als de diva die ook op Broadway had kunnen acteren. Vorig jaar verscheen de 31-jarige Russin in een prachtige jurk, afgezet met diamanten van Swarovski. Het was een signaal dat ze ongebroken was na haar schorsing wegens het gebruik van meldonium¹.
12. Boogert: 'New York is een hippe stad, de stad ook van de glamour. Dit jaar draagt Sjarapova een open jurk aan de achterkant en zie je de banden van haar sportbeha in twee verschillende kleuren. Serena en Maria zijn sporters van de buitencategorie, want jij en ik gaan het niet kopen of dragen. De jurkjes van Sjarapova zijn altijd elegant, klassiek maar toch ook luxueus.'
13. De keuze voor de kleding is niet alleen de expressie van een vrije geest, de mindere gode in de topsport zijn aangewezen op het materiaal van hun sponsors. Boogers: 'Ze moeten de kleding dragen die de fabrikant hen aanreikt.' En alles valt of staat met het lichaam van de sporters. Wat Steffi Graf ook aantrok, er stond een topatlete op de baan. Ik weet nog dat de rokjes van Adidas niet bepaald charmant waren, je zag er breder uit dan je was. Steffi had van die fijne overslagrokjes, ze heeft mij er een paar gegeven. Als ik er op die manier leuk en appetijtelijk uit kon zien, deed ik dat.'
14. Je mag er op de tennisbaan zo gek uitzien als je wilt, zolang het maar decent blijft. De Francaise Alizé Cornet kreeg een waarschuwing van de umpire, omdat ze op de baan haar shirt had verwisseld. De directie van de US Open verontschuldigde zich meteen. 'Ik vond het ook nergens op slaan', aldus Boogert.
15. 'In de gym zie je toch overal vrouwen in een strak broekje en een sporttopje? Waar maken we ons druk om? Terecht dat de waarschuwing is ingetrokken, anders had Cornet ook nog een boete moeten betalen. Vrouwen mogen zich ook niet op hun stoeltje verkleden, het tekent de preutsheid in Amerika.'
16. 'Tennis als modeshow? Het heeft zijn grenzen', zegt Boogert. 'Het moet niet doorslaan, spelers moeten niet de baan op, alsof ze naar het strand gaan. Dominika Cibulkova draagt soms rokjes die tot halverwege haar billen reiken. Mag van mij een maatje groter. Uiteindelijk behoort de sport voorop te staan.'

Naar: R. Misset, de Volkskrant 2016

¹ Een hartbestrijdingsmiddel dat het inspanningsvermogen verbetert

Vragen

1. **3pt** Een goede inleiding voldoet aan bepaalde criteria. Hieronder staan vier beweringen over de inleiding van de tekst *Tennis als modeshow*. Geef van elke bewering aan of deze **juist of onjuist** is.
  - 1 De schrijver gebruikt in de inleiding elementen om de aandacht van de lezer vast te houden.
  - 2 De schrijver geeft in de inleiding de structuur van de rest van het artikel aan.
  - 3 Uit de inleiding blijkt wat de hoofdgedachte van het artikel is.
  - 4 Uit de inleiding blijkt welke gebeurtenis de schrijver ertoe heeft aangezet het artikel te schrijven.
2. **1pt** Met welk begrip kan de inhoud van alinea 3 het beste getypeerd worden?
  - A tegenargument
  - B tegendeel
  - C tegenstelling
  - D tegenwerping

Bij het argumenteren kan onder andere gebruik worden gemaakt van argumentatie op basis van: normen en waarden, autoriteit, emoties, oorzaak-gevolg, een vergelijking, een voorbeeld of ervaring.

3. **2pt** Welke twee van bovengenoemde argumentatievormen worden gebruikt door Bernard Giudicelli in alinea 2?
4. **1pt** Welke van bovengenoemde argumentatievormen wordt gebruikt door Nike in alinea 3?
5. **1pt** In alinea 4 zegt Boogert 'Verschrikkelijk, echt weer iets voor haar.'
Welke drogreden is hier gebruikt?
  - A bespelen van het publiek
  - B cirkelredenering
  - C ontduiken van de bewijslast
  - D persoonlijke aanval
6. **1pt** In alinea 2 tot en met 8 komt een aantal personen uit de tenniswereld aan het woord. Waarom worden deze personen aangehaald?
  - A Om aan te tonen dat men op verschillende manieren over tennismode kan oordelen.
  - B Om nieuwe argumenten naar voren te brengen met betrekking tot de tennismode.
  - C Om positieve geluiden te laten horen over de rol van mode in de tenniswereld.
  - D Om te verduidelijken dat Serena Williams de mode in de tenniswereld heeft veranderd.

7. **2pt** Lees alinea 1 en alinea 6.

Hoe komt het dat zowel de catsuit in de jaren tachtig als die in 2018 niet getolereerd wordt? Geef van elke bewering aan of deze **juist of onjuist** is gezien de inhoud van het artikel

- 1 De aristocratische tennisbonden vinden dat de fatsoensnormen voor wat betreft tenniskleding overtreden worden.
- 2 De sponsors krijgen door deze uitdagende kleding veel meer aandacht dan de tennissport zelf.

8. **1pt** In alinea 9 en 10 worden vier kledingvoorbeelden gegeven. Wat wordt met deze voorbeelden geïllustreerd? Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.

9. **3pt** In alinea 9 tot en met 12 van de hoofdtekst staan woorden die suggereren dat er sprake is van een negatieve houding ten opzichte van de tennismode. Noteer de nummers van de drie woorden of woordgroepen uit onderstaande rij waarmee de bedoelde negatieve houding in de tekst tot uitdrukking wordt gebracht.

- 1 de commercie bepaalt (al.9)
- 2 graag een modeshow (al. 9)
- 3 als een witte engel (al. 9)
- 4 als een dandy (al. 10)
- 5 glorieert (al. 11)
- 6 op Broadway had kunnen acteren (al. 11)
- 7 signaal dat ze ongebroken was (al. 11)
- 8 sporters van de buitencategorie (al. 12)

10. **1pt** Wat is de functie van alinea 15 ten opzichte van alinea 14?

- A constatering
- B gevolg
- C tegenstelling
- D uitwerking

11. **1pt** Lees alinea 13 tot en met 16. Bij welke alinea hoort het tussenkopje *preutsheid*?

12. **2pt** Wat is de hoofdgedachte van de tekst? Omcirkel het juiste antwoord.

- A De mode dreigt de sport te gaan overschaduwen in het tennis en dat is een kwalijke zaak.
- B De rol van de mode in tennis is eigenlijk maar klein en onbetekenend, want het draait toch vooral om de sport
- C Mode mag in de tennissport gebruikt worden om een statement te maken, maar uiteindelijk draait het om de sport.
- D Uiteindelijk is de mode de plek om internationale statements te maken en mode is daarmee belangrijker dan tennis.

13. **1pt** Wat symboliseert de titel *Tennis als modeshow*?
- A. De bewondering voor de moderne tenniskleding
  - B. De strijd tussen sponsors en de tennisbond
  - C. De verdorvenheid van de huidige tennisers
  - D. De waardering om de reactie van de tennisbonden
14. **1pt** De stijl van het artikel kan het best getypeerd worden als
- A afstandelijk
  - B geïnteresseerd
  - C oordelend
  - D verwijtend
15. **1pt** Op welke structuur is het artikel gebaseerd?
- A argumentenstructuur
  - B aspectenstructuur
  - C probleem-oplossingstructuur
  - D verklaringsstructuur
16. **1pt** Voor welk lezerspubliek lijkt de tekst het meest bedoeld? Voor
- A betrokken tennisers
  - B bezorgde tennisbonden
  - C kritische tennisdeskundigen
  - D tolerante tennissponsors
17. **3pt** Het slot van een tekst kan verschillende kenmerken en functies hebben. Hieronder staan vier beweringen over het slot van de tekst *Tennis als modeshow*. Geef van elke bewering aan of deze **juist of onjuist** is voor de slotalinea van deze tekst.
- 1 Het slot bevat elementen die niet eerder aan de orde zijn geweest.
  - 2 Het slot sluit af met een aanbeveling.
  - 3 Het slot trekt een afrondende conclusie.
  - 4 Het slot vat de gehele tekst kort samen.

Fragment 1

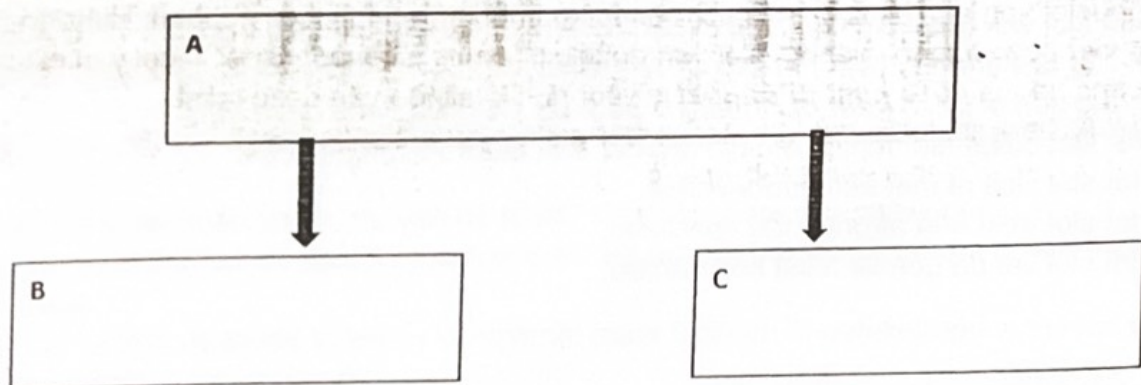
De verregaande invloed van tennisicoon Serena Williams

Het is een grande dame in de tennissport: Serena Williams. Niet alleen binnen de sport maar ook op de modewereld en de emancipatie van vrouwen drukte ze haar stempel. Ze is een icoon waar we nog lang over zullen praten, ook nu ze officieel een punt achter haar tennisloopbaan heeft gezet.

1. Serena Williams zal de geschiedenisboeken in gaan als tennislegende. Ze maakte ook de toekomst vrij voor andere vrouwelijke tennissers. Serena's techniek, haar fanatieke spel en overgave maakt Williams een boegbeeld voor het vrouwentennis.
2. Vrouwelijke tennissers mogen eindelijk hun emoties mogen tonen. Ze mogen ook agressief zijn en hun vuisten ballen. Ze kunnen sterk zijn, maar tegelijkertijd prachtig. Ze kunnen dragen wat ze willen, zeggen wat ze vinden en iemand ervan langs geven en er trots op zijn.
3. 'Dream crazier' werd een van Serena's motto's na de Nike-campagne in 2019. Hierin moedigde ze vrouwen aan om zich niks aan te trekken van de standaardnormen en meningen en gewoon lekker 'gek' te doen.
4. 'Dream crazier' uitte zich bij Serena op vele manieren: 23 grand slams winnen, een baby op de wereld zetten en weer terugkomen voor meer, om maar wat te noemen. Zowel op en naast de tennisbaan maakte Serena Williams indruk met haar eigenzinnige kledingkeuzes en *body positivity* die haar niet altijd in dank werden afgenomen.

www.harpersbazaar.com, augustus 2022

18. **3pt** Lees fragment 1. Noteer het argumentatieschema voor dit fragment. Neem het schema over en geef aan wat in de vakjes bij a, b en c moet worden ingevuld.

19. **3pt** Welk verschil is er tussen de hoofdtekst en fragment 1 als je kijkt naar de manier waarop mode in de tenniswereld benaderd wordt. Formuleer je antwoord in maximaal 25 woorden.

20. 2pt Welke twee soorten argumentatie worden expliciet gebruikt in fragment 1?

1. emotie
2. feiten
3. morele oordelen
4. oorzaak en gevolg
5. vergelijking
6. voorbeelden

21. 2pt Onderstaand plaatje benadrukt een impliciete boodschap die in fragment 1 besproken wordt. Citeer een zinsgedeelte van maximaal 10 woorden uit het fragment dat deze impliciete boodschap weerspreekt.

